

Vladimir VARAVA
(Rusiya)

Səhər açılmadı. Həmişə gündəlik hadisələrin baş verdiyi adi həyat başlamadı. Dan yerinin söküldüyü məqam yetişəndə də artıq möhlətinin çatdığından utanmayan gecə davam eləyirdi. Günəş çıxmırdı, səma da elə axırıncı qürub çağından sonrakı vaxtda olduğu kimi qaranlıq idi. Zülmət, sakitlik və azacıq soyuq, tutqun torpağın bütün məkanında qərar tutmuşdu. Saat səkkiz oldu. Erkən yay üçün bu, artıq əsl gündüz idi: belə vaxtda işıq dünyanı aydın, şəffaf qüvvəsi ilə doldura-doldura bütün gücünü alışıb-yanırı.

Amma bunlar həmin səhər baş vermədi, indi ona səhər də demək olmazdı. Saat üçə yaxın, nədənsə ilk xoruz bənirini eşidilmədiyi məqamda bu dünyada uzun, cəsarətli ömür yaşamış qocanı xoşagəlməz hiss bürüdü. O, adətən, həmişə mehriban həmirində gecə soyuğunun və əbəz yaşamış həyatın izləri yox olan günü və Günəşi tezliklə qarşılamaq üçün çətin, yuxusuz gecədən canını qurtarıb həmin vaxtanan yatağından qalxırdı. İşıq qurtuluş idi; qəlbində ümidin oyanması üçün bircə sısqa şüa bəs eləyirdi. Hətta, heydən düşmüş, az qala ölmüş qəlbə belə o ümid dönə-dönə alovlanırdı. Bu da möcüzəli xoşbəxtlik idi.

Qoca bir dəfə də olsun, vaxtını ötürmədən dan yerini qarşılamağa çıxdı. O, güney səmtində yaşadığı böyük çölün o biri tərəfində ilahi işığın necə səssiz, təntənəli halda çıxdığını görüb uşaq kimi sevinirdi. İlk işıq həmişə müəyyən qədər qeyri-adi – azacıq sərən, bozuntul, qarlığa yüngülçə həmləyirdi. Həmin məqamda onu bir qədər qorxu bürüyürdü; elə bil, zaman dayanır, Yer kürəsi Kainatın, həyatı xatırladan heç bir şeyin olmadığı dərin quyusunun dibinə düşürdü. Amma bir an sonra aləm alışıb-yanan şüalarla işıqlanır, o işıqda hər şey görünür, həyatı görkəm alırdı. Havanın günəşli, ya da tutqun olmasının əhəmiyyəti yox idi; Günəşin işığı dünyanı gecə zülmətinin əsarətindən xilas eləyib göz önündə canlandırır. Bu, o qədər sevinc doğuran, eyni zamanda elə təbiydi ki, qocanın qəlbini qısa müddətə sevincə dolur, bunun da gücü başlanan günə tab gətirməyə bəs eləyirdi.

Yeni gün başlananda qoca işığın zülmət üzərindəki bu qələbəsinə özünün də cüzi aidiyyətini duyurdu. Əlbəttə, bütün ilahi hadisələrin onun iradəsindən kənarında baş verirdi. O, bunu insani hüdudlarda kamilləşmiş müdrikiyyətlə anlayırdı. Amma yox, məhz iradə, işığa və həyata iradə vardı, məhz buna görə də gündəlik həyat başlayanda qoca qəlbini sakit sevincinə bürünürdü, guya özünün, dünyanın hakimi, ağası, hökmdarı olduğunu təxəyyülündə canlandırır bir qədər əylənirdi. Bu, Yer üzündə yaşayan, hər yeni günə fərəhlənən insanın sevinciydi. Qoca dərk eləyirdi ki, artıq ömür möhləti tükənir. Amma hər yeni səhər onda əvvəlki həyat qüvvəsini və adi mövcudluq iqtidarını qısa müddətə də olsa, dirçəldirdi.

Həmin səhər gəlib çıxmırdı. Səhər açılmır, Günəş çıxmırdı. Artıq oyanmış qoca xoruz bənirini eşitməyində qəlbində bu vaxtanan tanış olmayan anlaşılmaz, qəfil narahatlıq duydu. "Nə baş verə bilər axı?" – O, ölüzlüyən nəzərlərlə qaranlıq, ulduzsuz səmaya, qatı gecə zülmətinə bürünmüş, güclə görünən torpağa baxırdı. Adətən həmin vaxtanan gecənin sərinliyi çəkilib gedir, yerini asta-asta hənilənən istiyə verir, isti də Günəşin çıxacağını əvvəlcədən hiss eləyə-eləyə artıq torpağın gözəgörünməz gizləndirindən çıxır, onu büllura oxşayan şəhlə örtürdü. İstinin olmaması narahatlığı artırır, həmin həyəcən da artıq fəlakət öncəduyumuca çevrilmişdi.

Qocanın əlləri adət eləmədiyi tərzdə əsirdi. Çoxdan unudulmuş duyğu onu, elə bil güclü şimşək zərbəsilə məhv eləmişdi. Uzaq uşaqlıq çağlarında anasının ölümündən xəbər tutanda da bu cür olmuşdu. Onda zaman dayanmış, dünya-ələm dubsiz uçuruma yuvarlanmışdı. Qoca evin ətrafına hərləndi, alaqaqıdan çıxıb adətə üzrə dan yerinin ağarmasını qarşılıdığı çölə yollandı. Hələ Günəşin doğmağına bir qədər vardı, amma o, elə bil, anlaşılmaz qüvvənin təkanıyla daha evdə qala bilmirdi.

Qoca sanki son gizli duasını oxuyaraq oxuya səmaya baxıb orda yaxınlaşan səhərin əlamətlərini görmədi; Kainatın sonsuz ənginliklərindən ona yalnız zülmət boşluq baxırdı.

Qocanı qorxu bürüdü; o, uzun ömür yaşamış, həyatında çoxlu bədbəxtlik, dərd-sər görmüşdü. Tez-tez ölümcül təhlükənin onu bir göz qırpmında məhv eləyəcəyi vəziyyətlərə düşmüşdü. Amma hər halda, mövcudluğunun ən ağır dəqiqələrini arxada qoyub qocalanacaq yaşamışdı. Bu da onun ruhunu möhkəmləndirmişdi. Qəlbini boş deyildi, bununla belə, cəsur idi. Tez-tez qocaya elə gəlirdi ki, daha dünyada heç şey onu qorxutmaq iqtidarında deyil. Üstəlik, qorxu və inciklik duymadan istənilən anda asanlıqla ölə bilərdi. Uzun müddət ehtiyac içində yaşamış vərdişi qocaya heyifsilənib-eləmədən həyatla vidalaşmağa imkan verirdi. Bununla belə, qəlbində gündəngünə alovlanan son ümid həmişə onu həyatda saxlayır, naməlum qüvvəsilə yeni günü gözləməyə, ömür yükünü şikayətlənmədən, qəzəblənmədən daşımağa məcbur eləyirdi.

Bu, həm də adi insan mövcudluğu, adama elə gəlirdi ki, o mövcudluğun qarşısını dünyada heç bir qüvvə almağa qadir deyil. Həmişə hardasa yaxınlıqda gizlənməmiş, dəhşət burulğanına atmaq üçün sadə həyatı xəyanətkarcasına pusan qorxunc qüvvələr birləşsələr də, ən müqəddəs və sadə şeyi yerindən tərpədə, naməlum, çox qədim nizamla yoluna qoyulmuş, gündən-günə, nəsilə-nəslə dəyişməz dövriliklə baş verən qanunu poza bilməmişdilər. İnsan mövcudluğunun xırdalanmış, adi həyatı, beləcə aramsız axıb gedirdi.

Amma burada da daha qorxulu, qorxunun özündən də dəhşətli bir şey vardı. Onun son ümid imkanını əlindən alan nəşə mövcud idi. Qoca fikirləşirdi ki, əməlli-başlı götür-qoy eləyəndə, ola bilməz ki, Günəş çıxmasın. Düşünürdü ki, bu, bütün dünyanı məhv eləyən ağlagəlməz fəlakət olardı. Təbiət qanunlarının dəyişməzliyi imkan verməzdi ki, yeni səhər açılıb Günəş çıxmasın. Axı gündüz ona görə gündüzdü, gecə deyil. Həm də əgər Günəş çıxmasa, onda səhər də açılmamalıdır. Onda, ümumiyyətlə, heç şey olmaz. Üstəlik, zaman da olmazdı, onda da o, heç doğulmazdı, bu dünyada da kimsə yaşamazdı.

Yalnız zülmətin hərəkətsiz kütləsi dünyanı üzərindən asılıb qalmışdı.

Bəlkə hələ tezdir?! – Artıq dəhşətdən sıxılmış şüurundan zəif xilasedici fikir keçdi. Ürəyi sürətlə, qarmaqarışlıq halda döyünməyə başladı, nəfəsi daraldı. Bəs adamlar? – Ağlına qorxunc kəşfi gəldi. Bir neçə saat sonra, onun kəşfi hamıya məlum olanda dünyada nə baş verəcəyini təsəvvüründə canlandırdı. Onda Yer üzünü necə qarmaqarışlıq, necə qorxu bürüyəcək! Qoca dünyanı üzərində hökm sürən zülməti qovmaq üçün nəşə eləmək, hansı tədbirə görə görmək istəyirdi. Amma o, neyləyə bilərdi axı? O məlum şeyə inanmadan, Günəşi çıxmağa çağırmağa, yalvara-yalvara səmanın qaralıq dubsizliyinə dönə-dönə baxırdı.

Səma da, nədənsə ulduzsuz idi. O, hələ dünən axşam yatmadan əvvəl zamanları, məsafələri, məkanları, faciəli olan dərkolunmaz kainata, uşaq sədəlvəhliliyi ilə min dəfələrlə heyətlənə-heyətlənə ulduzlu səmaya necə baxdığını xatırlayırdı. Amma o, sadəcə bütün bunlara uşaq kimi təcüblənirdi, heç vaxt hər şeyin niyə başqa cür yox, belə olduğu barədə fikirləşmirdi. İndisə ulduz da görünmürdü. Təbiət göy üzünə qalın bulud pərdəsi çəkəndə belə olur. Səma, elə bil qara məxmərdən toxunmuşdu, yumşaq parçası işığın bütün əlamətlərini udurdu. Yalnız Günəşin çıxmaları olduğu yerdə bir anlığa parıldayan uzaq ulduzun zəif ziyası peyda oldu, o da çox qısa müddət, bir göz qırpmı qədər çəkdi. Uzaqlarda ağlayan uşaq səsi və it hürüşü eşidildi, xoşagəlməz əks-səda kimi bütün ətrafa yayıldı. Adamlar tezliklə yuxudan oyanacaqlar, bəs onda necə olsun? Onlar nə görəcəklər, nə deyəcəklər?

Qoca kədərli ümidsizliklə xatırladı ki, hələ dünən gündüz və işıqlıydı, Günəş şüalarına bürünmüş geniş çöllər, mavi sularının bütün canlılara həyatverici sərənlik apardığı çay, çayın sahilində uşaq gülüşü vardı. Özünün qayğıları, sevincilərlə birgə adi həyat vardı. Günəş hər dəfə öz mövcudluğuyla bəzən yorğunluq və ümidsizlik duyğusu yarada-yarada öz işini itaətlə başa vururdu. Hətta bəzən donqultu da eşidilirdi və həmin donqultuda Günəşin işıq saçdığı, amma şüaları altında heç nə baş vermədiyindən doğan qəzəb çalarları vardı. Amma bu, yeknəsəq, yorucu, bununla belə, hər cür dərdlərə və faciələrə tab gətirməyə imkan verən işıq idi. Hamı bilirdi ki, yeni gün başlayacaq, bütün keçmiş kədər, faciələr həmin günün səhər sevincində əriyib itəcək.

O, dan yerinin ağarması lap yaxınlaşan hərəkətsiz dayandı, amma bir dəyişiklik baş vermədi. Qoca saata baxıb gördü ki, artıq günortadı, amma adamların narahatlığından, vurnuxmasından doğmalı olan səs-səmir eşidilmirdi, heç nəylə müqayisə olunmayan sükut axırdı. Soyuq, qaranlıq gecə uzanırdı, nədənsə məlum oldu ki, indi həmişə beləcə olacaq.

Qoca uzaqlarda naməlum qımlı sezdə, başa düşdü ki, adamları, onun kimi, məsələnin nə yerdə olduğunu dərk eləyib, öz taleilərlə barışılar. Bəzilərinin ümidsizcəsinə başlarını yuxarı qaldıraraq səmaya baxdıqları, bəzilərinin əllərini yuxarı qaldıraraq, bəzilərinin sakitcə diz çöküb kədərli dua elədikləri görünürdü.

Qərribəydi, hər şeyi şirin yoxluq zülmətinə bürüyəcək həyat yox olmamış, ölüm də gəlib çıxmamışdı. Yox, həyat davam eləyir, yeni gün də başlayırdı, amma bu, Günəşin çıxmıdığı ilk gün idi.

Tərcümə edən: NƏRİMAN

Yeni gün

(Hekayə)

Çölün üzərində gözişləməz zülmət, sanki uzaq, yad ələmlərdən gəlmiş qəribə sərənlik vardı. Gecə torpağın doğma ənginliklərində möhkəm, çarəsiz halda qərar tutmuş sükkunətli rahatlığında donub qalmışdı. Qoca əşyaların cizgilərini güclə görürdü. O, əlini irəli uzadıb anlaşılmaz, ələcsiz, köməksiz halda araladığı barmaqlarını çətinliklə seçirdi. Dünyanı keçilməz divar kimi tutmuş ağaclar onun qarşısında nəhəng qara kütlə kimi dayanmışdı. Onların qatı zülmətində Yer üzünün adi sakini üçün dəhşətli, dözülməz bir şey gizlənməmişdi. Quşların erkən yay çağına xas olan cikkiltisi eşidilmirdi. Qeyri-adi sakitlik vardı; adama elə gəlirdi ki, sükut dünyanın lap səs-səmsiz, unudulmuş, xarabalığa çevrilmiş naməlum bir guşəsindən gəlir.

Qocanın fikri sürətlə dünyanın yaradılışının lap əsaslarına, heç bir əvvəli-axırı olmayan, amma hər yerdə gözişləməz, hüduzsuz sonsuzluq hökm sürən dərinliklərinə və ənginliklərinə uçurdu. Həmişə hər şey vardı, əsas da elə bu idi, belə düşüncələrdə günahkar olmayan fikirləri haralaraca gedib çıxmağa qadir idi. Əgər vardisa, onda var və olaçaq. İşıq yox ola bilməz, ələm yox ola bilməz. Bu, çox sadə və təkzibedilməzdi. O, başqa vaxt belə başdövsüdü fikirləri ələ sala bilərdi. Bu cür şeylər barədə heç düşünmürdü də, həmişə mövcudluğun əzablı-sevinci zərurətinə boyun əyirdi. Həyatın qayğıları belə şeylər barədə düşünməyə imkan vermirdi. Onun bədbəxtliklərə və narahatlıqlara həssas qəlbini heç vaxt "niyə" və "necə" sualları həyəcana gətirmirdi. Amma indi inanılmaz, əvvəllər baş verməyən, uzun və çətin ömür yaşamış insanı heyətlənməyə, sarsılmağa, ümidsizləşməyə məcbur eləyən nəşə baş verirdi. O görürdü ki, səhər açılmayıb, ələmsə mövcuddu, ətrafındakı şeylər özlərinin başlıca mahiyyətlərini itirməyiblər.